

ВІДГУК
офіційного опонента – кандидата юридичних наук, старшого
наукового співробітника
Данилевської Юлії Олександрівни на дисертацію
Дзядика М.Р. «Запобігання незаконному зайняттю рибним, звіриним
або іншим водним добувним промислом в Україні», представлену на
здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Як справедливо зазначається у Законі України від 25 червня 1991 року № 1264-XII «Про охорону навколишнього природного середовища», охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини – невід’ємна умова сталого економічного та соціального розвитку України.

Захист довкілля, як багаторівнева система, починається з екологічної політики, спрямованої на збереження безпечного для існування живої і неживої природи навколишнього середовища, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, раціональне використання і відтворення природних ресурсів; і завершується охороною довкілля, в тому числі кримінально-правовими засобами. Так, серед завдань Кримінального кодексу України передбачено, в тому числі, правове забезпечення охорони довкілля від кримінально-протиправних посягань, а також запобігання кримінальним правопорушенням.

З огляду на це, у розділі VIII Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти довкілля» встановлено кримінальну відповідальність за посягання на об’єкти водного світу, тваринного світу, рослинного світу тощо.

Звернення до статистичних даних свідчить, що кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень проти довкілля в рази менша, ніж кількість облікованих діянь проти власності чи життя та здоров’я. Разом із цим, суспільна небезпечність посягань на довкілля полягає, зокрема, у руйнуванні відносин, які забезпечують існування живої та неживої природи, в межах якої існує і людина, і власність й інші цінності, поставлені під охорону кримінального закону.

Тому дослідження питань, пов'язаних із запобіганням кримінальним правопорушенням проти довкілля, завжди є актуальним та затребуваним для правоохоронних органів.

З огляду на викладене, дисертація М.Р. Дзядика «Запобігання незаконному зайняттю рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом в Україні», **метою** якої є систематизація теоретичних знань та розв'язання практичних завдань у сфері запобігання незаконному зайняттю рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом в Україні шляхом застосування кримінологічних підходів, що передбачає розробку науково обґрунтованих рекомендацій і пропозицій для вдосконалення відповідної правозастосовної практики, є актуальною як для кримінально-правової науки, так і для діяльності правоохоронних органів.

Для досягнення вищезазначеної мети дисертаційного дослідження М.Р. Дзядиком **окреслені наступні завдання:**

- проаналізувати сучасний стан наукової розробки проблеми запобігання незаконному зайняттю рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом в Україні;
- розкрити сутність і зміст незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом в Україні як об'єкта кримінологічного дослідження;
- дослідити методику виявлення випадків незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом в Україні;
- охарактеризувати кількісно-якісні показники незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом в Україні;
- надати кримінологічну характеристику осіб, які вчинили незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом в Україні;
- виявити особливості детермінації незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом в Україні;
- встановити загальні-соціальні заходи запобігання незаконному зайняттю рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом в Україні;

- обґрунтувати концептуальне бачення заходів спеціально кримінологічного запобігання незаконному зайняттю рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом в Україні;

- визначити зміст і специфіку індивідуальних заходів запобігання незаконному зайняттю рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом в Україні.

Для досягнення поставлених мети і завдань дисертантом використано широкий спектр загальнонаукових та спеціальних **методів**, зокрема: системно-структурний метод використовувався для комплексного аналізу сутності зазначеного явища, його основних характеристик, причинно-наслідкових зв'язків та чинників, що сприяють його поширенню. Завдяки цьому методу було розроблено заходи протидії незаконному зайняттю рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом (розділи 1–3); метод історичного аналізу дав змогу простежити еволюцію нормативно-правового регулювання та правозастосовної практики у цій сфері, а також розвиток теоретичних підходів до розв'язання зазначеної проблеми (підрозділи 1.1, 1.2); метод логічного аналізу сприяв систематизації понятійно-категоріального апарату, уточненню кримінологічної характеристики незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, що дозволило повніше розкрити специфіку цього кримінального правопорушення (розділ 2); нормативно-правовий метод став основним інструментом для аналізу законодавчих актів та державних програм, спрямованих на запобігання цьому суспільно небезпечному явищу. Він також використовувався для оцінки функцій і повноважень суб'єктів реалізації запобіжних заходів (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 3.1, 3.2, 3.3); соціологічні методи (опитування, анкетування) дозволили вивчити громадську думку щодо масштабів поширення цього кримінального правопорушення та оцінити ефективність наявних заходів протидії (підрозділи 2.1-2.3, 3.1-3.3); порівняльно правовий метод застосовувався для аналізу позитивного досвіду зарубіжних держав у сфері протидії незаконному зайняттю рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, що дозволило виокремити найбільш ефективні практики для їх

можливої імплементації в Україні (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 3.1, 3.2, 3.3); психологічний метод був використаний для з'ясування мотиваційних чинників і типових рис осіб, які вчиняють незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, що дало змогу розробити рекомендації щодо індивідуальної профілактики (підрозділ 2.2); функціонально-системний метод забезпечив структурування інформації про досліджуване явище та формування системного підходу до розробки пропозицій щодо удосконалення запобіжних заходів (розділи 1-3); метод моделювання використовувався для побудови теоретичних моделей, прогнозування розвитку явища та формування пропозицій щодо вдосконалення системи протидії (розділи 1-3); контент-аналіз дав змогу дослідити матеріали судової практики, що стосуються справ про незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, та інтерпретувати отримані дані у межах наукового аналізу (розділи 1-3); метод статистичного аналізу забезпечив обробку емпіричних даних, дозволивши оцінити динаміку, структуру та регіональні особливості відповідного кримінального правопорушення, а також провести кількісну інтерпретацію результатів соціологічного дослідження (підрозділи 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.3); графічно-аналітичний метод був використаний для візуалізації результатів дослідження у вигляді графіків, діаграм і таблиць, що полегшило сприйняття отриманих даних і сформульованих висновків (додатки).

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що вміщують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У розділі 1 роботи «Кримінологічне пізнання незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом» автором охарактеризований стан дослідження незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом в Україні (С. 29-52); проведений аналіз незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом в Україні як об'єкта кримінологічного дослідження (С. 52-77); запропонована

методика виявлення незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом в Україні (С. 77-93).

У розділі 2 дисертації «Кримінологічна характеристика незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом» досліджено кількісно-якісні ознаки цього суспільно-небезпечного діяння (С.97-118); досліджено особу злочинця, який займається незаконним рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом (С. 118-140); установлені детермінанти незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом в Україні (С. 140-159.).

У розділі 3 дослідження «Запобігання незаконному зайняттю рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом в Україні» розглядаються загально-соціальні, спеціально-кримінологічні та індивідуальні заходи запобігання кримінальному правопорушенню, передбаченому ст. 249 КК України.

У висновках за результатами дослідження загалом сформульовано низку положень теоретико-методологічного характеру а також пропозицій і рекомендацій, що мають вагоме значення для вдосконалення положень науки кримінології та кримінального права.

Таким чином, вивчення змісту дисертації, співвідношення поставлених здобувачем завдань із висновками роботи, використання визначеного ним методологічного інструментарію, дає підстави стверджувати, що йому вдалося вирішити поставлене наукове завдання.

Вищенаведене дозволило М.Р. Дзядику винести на захист положення і висновки, які, у переважній більшості, є новими або містять значну частку новизни. Зокрема, видається оригінальним запропоноване здобувачем авторське тлумачення поняття «незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом в Україні як об'єкта кримінологічного дослідження»: це суспільно небезпечне діяння з чітко вираженим екологічним та криміногенним характером, яке полягає в самовільному, без дозволу або з порушенням установлених правил вилученні ресурсів тваринного світу (зокрема,

представників іхтіофауни прісноводних та морських екосистем, таких, як різні види риб, а також інших водних організмів ракоподібних (раки, креветки, краби), головоногих моллюсків (восьминоги, кальмари), морських ссавців (дельфіни), що перебувають у стані природної волі; крім того, йдеться і про окремі види морської флори – водорості та морські трави, які використовуються у промислових цілях для виготовлення харчових продуктів, медичних засобів і добрив), з водних об'єктів (морів, річок, озер, лиманів та інших водних систем) (С. 23).

Заслуговує на підтримку думка дослідника, що небезпечність цього явища обумовлена суттєвими негативними наслідками для екологічної безпеки, порушенням природних екосистем, деградацією біорізноманіття, а також підривом законності у сфері охорони та сталого використання природних ресурсів. Особливо в умовах сучасної безпекової нестабільності, спричиненої воєнною агресією, зниження контролю над відповідними територіями створює сприятливі умови для безкарного вчинення таких кримінальних правопорушень, ускладнює притягнення порушників до відповідальності та посилює негативний вплив на навколишнє середовище (С. 23-24).

Наведена М.Р. Дзядиком кримінологічна характеристика незаконного зайняття рибним, звіриним та іншим водним добувним промислом в Україні в умовах воєнного стану, дозволила йому виокремити територіальні зони підвищеної криміногенної небезпеки у цій сфері (С. 24).

Представлений у роботі узагальнений кримінологічний портрет особи, яка вчиняє незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом в Україні в умовах воєнного стану (С. 24) у подальшому дозволив автору дисертації запропонувати заходи запобігання цьому кримінальному правопорушенню.

У цілому підтримуючи пропозицію М.Р. Дзядика щодо удосконалення конструкції норми, описаної у ст. 249 КК України (С. 25), вважаємо, що запропонована ним редакція зазначеної норми потребує певного пояснення, про що нами буде вказуватися далі.

Цікавим та корисним для наук кримінально-правового циклу та правозастосовної практики є досліджений дисертантом зарубіжний довід запобігання незаконному зайняттю рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом в Україні (С. 56-59, 197-199).

Таким чином, ступінь наукової новизни дослідження, обґрунтованість наведених у ньому положень, висновків і сформульованих рекомендацій відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що матеріали дослідження можуть бути використані у:

- науково-дослідній діяльності – як основа для подальших наукових досліджень кримінологічних аспектів запобігання незаконному зайняттю рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом в Україні (акт впровадження в наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ від 30 червня 2025 р.);

- правотворчій діяльності – під час розробки змін і доповнень до законодавчих та інших нормативно-правових актів, що регулюють планування і програмування запобігання незаконному зайняттю рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом в Україні;

- правозастосовній сфері – як науково обґрунтовані заходи щодо підвищення ефективності діяльності з профілактики та запобігання незаконному зайняттю рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом в Україні;

- навчальному процесі – під час підготовки відповідних наукових, навчально-методичних видань та проведення занять із навчальних дисциплін «Кримінологія», «Кримінологія та профілактика кримінальних правопорушень», «Кримінальне право України» (акт впровадження у навчальний процес Одеського державного університету внутрішніх справ від 30 червня 2025 р.).

Повнота викладених наукових результатів в опублікованих працях здобувача.

Основні наукові результати дисертації відображено в 7 наукових публікаціях, з них 4 статті – у наукових виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, та 3 тези доповідей – у збірниках матеріалів науково-практичних заходів.

Перелік наукових праць здобувача й аналіз їхнього змісту засвідчують, що наукові результати, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження досить повно викладено у вітчизняних наукових фахових виданнях, пройшли апробацію на різних науково-практичних заходах.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Детальний аналіз дисертації М.Р. Дзядика. дає підстави дійти висновку про відсутність текстових запозичень без посилання на джерела та інших порушень академічної доброчесності.

Попри позитивне враження від дисертаційного дослідження М.Р. Дзядика, слід наголосити й на наявності деяких положень, які вирізняються плуралізмом наукових поглядів і викликають неоднозначне розуміння, що зумовлює необхідність їхнього пояснення здобувачем під час здійснення публічного захисту. **До дискусійних положень дисертації можна віднести такі:**

1. Серед положень, які складають наукову новизну, дисертантом пропонується удосконалити конструкцію ст. 249 КК України: на основі здійсненого кримінально правового аналізу – конкретизувати зміст ознаки «істотна шкода», яка є центральною у визначенні меж кримінальної відповідальності за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом. Наявна редакція статті не містить чіткого визначення цього поняття, що призводить до складнощів у правозастосуванні. Запропоновано доповнити норму законодавчим тлумаченням, яке охоплює екологічні, біологічні та економічні наслідки спричиненої шкоди (С. 25).

Тож дослідником пропонується така редакція ч. 1 ст. 249 КК України: «Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду екосистемі або тваринному світу (тобто таку, що має

серйозний вплив на збереження біорізноманіття, порушує природні екологічні процеси або спричиняє значні економічні наслідки), - карається....» (С. 74).

Підтримуючи пропозицію автора щодо необхідності тлумачення криміноутворюючої ознаки досліджуваного діяння, вважаємо, що запропоноване М.Р. Дзядиком законодавче визначення істотної шкоди через оціночні поняття «серйозний вплив», «значні економічні наслідки» навряд чи сприятиме однаковому тлумаченню ознаки «істотна шкода». У зв'язку з цим, цікаво почути позицію дисертанта про критерії «серйозного впливу» та «значних економічних наслідків» як ознак істотної шкоди.

Також викликає сумнів та потребує додаткового пояснення запропонована дисертантом вказівка на заподіяння істотної шкоди екосистемі або тваринному світу, з урахуванням спрямованості розглядуваного діяння проти водних біоресурсів.

2. Нетиповим та таким, що викликає сумнів в оптимальності структури дисертації, виглядає рішення дисертанта розглянути методику виявлення незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом в Україні у розділі 1 «Кримінологічне пізнання незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом в Україні». Видається, що наведене питання виходить за межі кримінологічного дослідження, або ж, якщо автором буде обґрунтована необхідність розгляду методики виявлення цього кримінального правопорушення, її можна було б розглянути у підрозділі 3.2 роботи як організаційно-правові заходи спеціально- кримінологічного запобігання.

3. У продовження попереднього зауваження: питання, які фактично розглянуті дисертантом у підрозділі 1.2 роботи – кримінально-правова характеристика діяння, передбаченого ст. 249 КК України, ретроспективний та компаративістський аналіз, вимагають більш точного формулювання назви цього підрозділу дисертації.

Утім висловлені зауваження та рекомендації стосуються дискусійних питань і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного

дослідження, яке має науково-теоретичне і практичне значення, містить наукові висновки, нові підходи до вирішення конкретного наукового завдання щодо запобігання незаконному зайняттю рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом в Україні.

Загальний висновок. Представлена дисертаційна робота Максима Руслановича Дзядика «Запобігання незаконному зайняттю рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом в Україні» є завершеною роботою, сформульовані у ній наукові результати містять елементи наукової новизни, які мають теоретичне і практичне значення для науки кримінології та кримінального права. Дисертаційне дослідження відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор – Дзядик Максим Русланович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

**Офіційний опонент –
кандидат юридичних наук
старший науковий співробітник,
завідувач відділення аспірантури
(ад'юнктури) і докторантури
18.09.2025**

Юлія ДАНИЛЕВСЬКА

Підпис Данилевської Юлії Олександрівни засвідчую

**Т.в.о. начальника відділу
документування службової діяльності**

Наталя ХОЗЛУ